

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון שעי"ז | פרישת תרומה | תשע"ט | קהילת הניכי הישיבות | רמת ב'

פניני הלכה

המניש מאכל לאדם שראשו מגולה האם מותר לבקשו שיברך

מבואר בשו"ע (סי' צ"א סי' רס"ג וסי' ר"ו סי') דאסור לברך בגלוי ראש, ולי"ע באופן שאחד נמצא עם אדם אחר אשר יודע הוא שאם יבקש ממנו לברך לא ימנע מכך [או שאפשר שלא ימנע מכך], אולם אותו אדם ראשו מגולה, והמבקש יודע שלא יחפוץ לכסות ראשו בשעת הברכה, או שמרגיש בעצמו שאין באפשרותו לבקש ממנו גם לכסות ראשו, האם ראשי לבקש ממנו שעכ"פ יברך אע"פ שראשו מגולה. וכיוצא בלי"ע באדם שהולך עם ראש מגולה ויודעים אנו בו שאם ע"מ לברך יצטרך לכסות ראשו לא יעשה כן מחמת בושה וכדו', האם יש להורות לו שעכ"פ יברך על מאכלו בראש מגולה.

א - אמרינן בברכות (הה) ת"ר אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה, וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל וכו'. אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו נהנה מקודשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלוואה. ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלוואה, וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה. א"ר חנינא בר פפא כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גזול להו' קב"ה וכנסת ישראל וכו'. א"ר חנינא בר פפא חזר לרובא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביה שבשמים.

וכתב הרמב"ם (פ"א מהל' ברכות ה"ב) ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחילה ואח"כ יהנה ממנו, וכן אם הריח ריח טוב יברך ואח"כ יהנה ממנו, ואפי' נתכוון לאכול או לשתות כל שהוא מברך ואח"כ נהנה, וכל הנהנה בלא ברכה מעל. וכן מדברי סופרים לברך אחר כל שיאכל וכל שישתה והוא שישתה רביעית והוא שיאכל כזית.

ודבר פשוט הוא לדינא דהאוכל והשותה אפי' כל שהוא חיוב לברך קודם אכילתו או שתייתו את ברכתו הראויה לו, כמבואר בטור ובשו"ע ריש סי' ר"י [ודלא כדעת רב אחא גאון הנוכר בכל בו (סי' כ"ד) דין הל' סעודה וברכת הפירות] דעל פחות מכשיעור איו צריך לברך אפי' שהכל. וכן דלא כדעת ה"א הנזכר שם דעל פת יין פחות משיעור כזית ורביעית מברך שהכל.

ב - איתא במסכת סופרים (פ"ד ה"ט"ו) פוחח הנראים כרעיו או בגדיו פרומין או מי שראשו מגולה פורס על שמו. וי"א בכרעיו ובגדיו פרומים פורס אבל לא בראש מגולה אינו רשאי להוציא אזכרה מפיו. ע"כ. ומבואר דנח' התנאים אי שרי לברך בראש מגולה. והר"י ירוחם (נתיב ח"י דף קמ"ח ע"ד) כתב שאסור לברך בגלוי ראש. והביאו הב"י (סי' צ"א) וכתב על דבריו דבמסכת סופרים נראה שהוא מחלוקת אם מותר לברך בגלוי ראש. וכיון דר' ירוחם פסק כמאן דאמר אסור הכי נקטינן. והביא דבריו בסי' ר"ו בסתמא דאסור לברך בגלוי ראש.

[ויעויין בב"י בסי' קפ"ג בהל' ברכת המזון דהביא דברי הר"י ירוחם (נתיב ח"י דף קמ"ח ע"ד) דעיתוי היינו שנותן סולד על ראשו בלברך בראש מגולה. והשיג על דבריו דלא נהירא דא"כ מאי רבותא דברכת המזון הא כל שאר ברכות נמי משמע דאסור לברך בגלוי ראש. והד"מ שם (סי' ב) כתב ליישב דאפי' אותן שאינן מברכין לא ישבו בגלוי ראש, הא בשאר ברכות כה"ג שרי.]

ויעויין עוד בחיים שאל (ח"ב סי' ל"ה) דהעיר על דברי הב"י דכתב דנראה שהוא מחלוקת אם מותר לברך בגלוי ראש, דאמאי אפיקיה בלשון נראה והלא מפי הדבר שהוא מחלוקת. ולדינא כתב המחבר בסי' צ"א (סי') - וי"א שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה, וי"א שיש למחות שלא לכנס בבהמ"כ בגלוי ראש. ע"כ. ובסי' ר"ו (סי') כתב בסתמא דבכל הברכות אם ראשו מגולה אסור לברך.

שמעתא אליבא דהלכתא

תבע בערכאות האם חייב להחזיר הוצאות המשפט

א. הליכה לערכאות. ב. הפסיד בערכאות האם ב"ד חוזרים ודנים בו. ג. הטעם שלא חוזרים לדון. ד. תפס. ה. חזר בו לפני פסק דין. ו. נתיחב הנתבע. ז. החזרת הוצאות משפט. ח. תבע ההוצאות בערכאות. ט. הנתבע לא הוזיהר את התובע שיש ללכת לב"ד.

א. הליכה לערכאות

איתא בגיטין (פ"ג:) כל מקום שאתה מוצא אגוריות של עכו"ם אף על פי שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להיזקק להם שנא' (שמות כ"א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, לפניהם ולא לפני עכו"ם, דבר אחר לפניהם ולא לפני הדיוטות, ע"כ. וכן פסקו הטש"ע (ח"ו"מ רס"י כו.) ומלבד זה עובר על איסור גזל כמבואר ברא"ם (שם). וכן פסק בחי' רע"א (שם). ונחלקו הראשונים אם כשהבעל דין סרבן חייב היתר מבי"ד, והכרעת הפוסקים דצריך היתר מבי"ד, וע"כ במקום שבעל דינו מסרב לבא לב"ד, ב"ד (או שבעה טובי העיר) נותנים לו רשות ותובעו בערכאות כמבואר בשו"ע (שם סי' א). והארכנו עוד בס"ד בגדרי האיסור בגליון ש"א.

ב. הפסיד בערכאות האם ב"ד חוזרים ודנים אותו

כתב המהרי"ק (שרש קפ) בשם רבינו יצחק ב"ר פרץ וז"ל: אומר אני אם בני אדם נאסרים לחבריהם בחותם מלכות ואחר כך רוצה חבריו לתובעו בדיון מאותה תביעה שהוא נאסר לו באותו חותם, אין נזקקין לו, כיון שהניח דין ישראל ובחר להאסר בדיני עכו"ם שוב אין נזקקין לו מאותה תביעה דדינא דמלכותא דינא, ע"כ. והביאו הב"י (סי' כו.) ועיי' בתומים (שם סי' א) מה שביאר בכונת המהרי"ק בהא שכתב בזה דד"ד.

אולם המהרי"ק מריזבורק בנימוקיו (שו"ת מהרי" וויל עמ' קעד) כתב ועל דבר ההכאות אם הפסיד המכה בדיני גוים אז אין להענישו טפי דבתרי קטלא לא קטלינן ליה ואם לא הפסיד על ידי קבלתו או יעשה לו דין, עכ"ל. והביאו הדרכ"מ (שם אות א.) ועיי' עוד בזה במרדכי (בי"ק סי' קצ"ה) ובתשובות מימוניות (ספר נזיקין סי' טו), והביאם הב"י (סי' כו.).

וכתב הרמ"א (סי' כו סי' א) דמי שהלך בערכאות של עכו"ם ונתיחב בדיניהם, ואחר כך חזר ותבעו לפני דיני ישראל, יש אומרים שאין נזקקין לו, ויש אומרים דנזקקין לו, אם לא שגרם הפסד לבעל דינו לפני עכו"ם. והסברא ראשונה נראה לי עיקר, ע"כ. ועיי' בסמ"ע (סי' א) דנראה דהאי גרם הפסד לבע"ד לאו דוקא הוא, אלא היה אם כבר שילם לו ע"פ דיניהן, אף שבדין ישראל נתיחב לו יותר, אין שומעין לו לדונו מחדש, ע"כ. וכן נקט בחי' הפלאה (על סעי' א.).

וכתב הנה"ת (ביאורים סי' א) שאם הבעל דין בעצמו יודע שחייב לו על פי דין תורה, ודאי צריך לשלם לו, ואפי' אם הוא מסופק, צריך לדון לפני דיני ישראל שלא יהיה ספק גזל תחת ידו, ע"כ. וכן פסק הערוה"ש (סוף אות א.) ועיי' באבני"ז (ני"ד סי' א) בלג אות ב) שכתב שאם מתחייב לו ע"י דינא דמלכותא אין כאן גזל, ואי לא כומו שהוא האמת, יש בו איסור גזל, משום שלא רצה לצייט לד"ת לא הותר לגזול ממנו, ע"כ. ועיי' בקובץ תחומין (עמ' 251) בשם הגריש"א זצ"ל.

ועיי' בערך שי (שם ד"ה וא"ב) שכתב ע"פ היש"ש דאף במי שלא הלך מעצמו בערכאות רק לא רצה לדון בדיני ישראל והוכרח חברו להזקיקו בפני דיני עכו"ם ג"כ אין נזקקין למסרב כשהתחייב בדיניהם והפסיד דינו, ע"כ. ועיי' להלן בשם הפלאה.

ג. הטעם שלא חוזרים לדונו

ובטעם הדבר שלא חוזרים לדונו ביאר התומים (שם סי' א) שני טעמים, א' דהוי קביבל עליו קרוב או פסול אפילו הוא עכו"ם להיותו דין או עד שאינו יכול לחזור בו אחר גמר דין כדאיתא בסי' כ"ב סי' א' ב' משום קנס, שהלך לפני עכו"ם. ונפקא מיניה בין שני הטעמים, דלטעם האי' אם נתיחב התובע מחמת שוחד שנתן שכנגדו לעוות המשפט, נזקקין לו, דהא בקרוב או פסול אפילו טעו חוזר הדין. ולטעם הב' בכל אופן שוב אין נזקקין לו, ועיי"ש שכתב שלפי הסוברים שבהא דקביבל קרוב או פסול בעינן קנין ע"ה הטעם משום קנס, והרמ"א ושיטתו אוזיל דלא בעינן קנין. ומסיק דלמעשה אפשר שאם כבר הוציא המעות בערכאות קשה לפסוק ולהוציא מיד מוחזק, כי יוכל לומר קים לו, וגם אפשר דבכה"ג לא מצוי חוזר, אבל כל כמה דלא הוציא מעות מיד מוחזק רק נתיחב בדיני אומות העולם, קשה להוציא ממון מיד מוחזק, עיי"ש. והנה"ת (שם ביאורים סי' א) הביא שני הטעמים וכתב דמדסתמו הפוסקים משמע דהעיקר כטעם השני.

ובחי' הפלאה (על סעי' א) כתב שהטעם דלמ"ד אין נזקקין לו הוא מטעם מחילה וקבלה על עצמו, ע"כ. אלא דעיי"ש (סעי' א) שכתב דלי"ע עוד טעם משום דהוה קביבל עליו קרוב או פסול, אלא כיון שלא קיבלו בפני ב"ד כבר כתב השי"ך בסי' כ"ב דלא חשיב גמר דין אלא כשכבר הוציא ושפיר כתב הסמ"ע דכשכבר הוציא אין נזקקין לו, ולפ"ז נ"ל דהיכא דכפאו ע"פ גוים לדון בדיני ישראל אע"ג דגם זה אסור מ"מ אם כפאו ב"ד נזקקין לו דהא לא קיבל עליו ולא מחל כלום, ע"כ.

ועיי' עוד טעם בזה בערך שי (שם על סעי' ב' ד"ה אין נזקקין) ע"פ הא דאמרו בסנהדרין דמה"ת צריך סמוכין ומשום נעילת דלת התקינו שאף הדיוטות ידונו, אלא שזה שלא רצה בתקנת חכמים והלך לערכאות לא שייך לתקן לו דמשום זה לא ינעול דלת בפני לויך דלעצמו הפסיד שלא בדיני ישראל והוה כאומר א"א בתק"ח, וכיון שנתחייב בדיניהם נמצא בדיני ישראל טובתו ותקנתו, וכל האומר א"א בתק"ח ליתא בחזרה, עיי"ש.

ד. תפס

וכתב עוד הערך שי (שם על סעי' א' ד"ה ולפ"ז לא גרס) לפי ביאורו דהא דלא נזקקין ליה אם הלך לערכאות ללא היתר מבי"ד, הוי משום דחשיב אמר אי אפשי בתקנת חכמים ולא גרע מקנס דלא תקנו חכמים לדון בוה"ז, מ"מ עביד דינא דנפשיה ואם תפס לא מפיקנן מיניה כדאיתא בסי' א' וכן מורה לשון הרמ"א שכתב דאין נזקקין, דאין לא נזקקין לו ומו"מ לא הפסיד ועביד דינא דנפשיה, ומוכח דלא הויא מטעם דינא דמלכותא או קבלת קרוב או פסול דא"כ גם כשתפס נוציא מידו, וכן צ"ל לפי הטעם שכתבו התומים והנה"ת משום קנס דלא קנסו רק שלא להזדקק לו, אבל כשעביד דינא דנפשו ותפס נזקקין לעיין בדינו, ע"כ.

ה. חזר בו לפני פסק דין

ועיי' בארוחת משפטים (מסרב כלל מ"א אות ב) בשם האמרי יוסר (סי' לו) שדייק מהתומים שלא כתב דיש נפ"מ בין הטעמים דלטעם דהוי קביבל עליו קרוב כו' הוא דוקא לאחר שכבר נתיחב ויצא הפסק דין מערכאות, אבל מקודם לכן יכול לחזור בו ולתובע בדיני ישראל, ומטעם קנס חייב בכל גווני, נראה דסובר דגם מטעם קנס אין לנו רק כשכבר נגמר הדין לגמרי, ואע"ג דתיכף כשערך דינו בערכאות כבד עבר איסורא, מ"מ לא יתכן שאם חזר בו באמצע דינא שאין נזקקין לו ויוסיף איסור לבצע הדבר בערכאות, ע"כ.

והערך שי (שם ד"ה גי'ה) כתב שישלם שני הטעמים י"ל דכל זמן שלא נתיחב נזקקין לו דאל"כ אתה נועל דלת בפני שבין ויזכר לבצע משפטו בערכאות ואפי' לא חזר מעצמו רק מכח כפיות ב"ד כייפינן נמי לאידך לעמוד עמו בדי"ת כמבואר במהרי"ק (שרש קנד), ונפ"מ כשמת אחר שהתחייב דלא קנסינן לבניו, ע"כ. [ועיי"ש שמי"מ לפעמים לא תועיל חזרתו כגון שהנתבע כבר הביא עדים ונשבע ששילם לתובע, דבכה"ג י"ל דאין נזקקין לו כיון דע"כ מכח זה חפץ ראובן בדיון תורה ולא כל כמיניה]. ועיי' במנחת פתים (סי' כו סי' א) שכתב נמי כן ע"פ התומים, והוסיף שכן משמע מהרמ"ע מפאנו (סי' א.).

ז. נתיחייב הנתבע

ועיי' במהרי"ש (ח"ב סי' קכ"ב) שכתב שהא שלא חוזרים לדון אותו, היינו התובע שהלך ללא רשות ב"ד, אבל הנתבע אף שיכול היה להזהיר את התובע ללכת לב"ד, מ"מ אף אם יצא חייב בערכאות חוזרים לדון אותו, ע"כ. אלא דעיי' במהרי"ש (ח"א סי' פ"ט) שנקט דהיכן שמוכח שהיתה דעתו של הנתבע בערכאות, כגון בנדון דשם שעשה הנתבע כמה הוצאות והטיל שבועה בדיני עכו"ם על התובע, והרי היה אסור להטיל על חבריו שבועת חנם והיה לו להזמינו או לדין תורה מקודם, הוי קביבל עליו דין העכו"ם, ונגמר הדין, דמהני לשיטת הרמ"א בסי' כ"ב (סי' א) וגם התומים עוסקים שם אם כבר גבה והוא מוחזק. [ועיי' בנוגע לדין של הרמ"א בגליון שעי"ז]. ועיי' בהפלאה (סי' כו) ובאבני חפץ (סי' ע"ד). ועיי' עוד להלן אות ט' בשם האמרי בינה.

ז. החזרת הוצאות משפט

יש לדון אם אחר שעבר ולקח את בעל דינו לערכאות אם חייב להחזיר את הוצאות המשפט שגרם לחברו. כתב **המהר"ם** (שו"ע קנד) לענין מי שפנה לערכאות בלא היתר מבי"ד, שהוא חייב לסלקו מכל הערכאות ומכל ההיזק שגרם לו כלל הפחות משעשה שנתרצה לעשות דין ישראל. **והדרי"ם** (שם אות א) הביאו בקיצור ולא הביא אם חייב לכל הפחות משעה שנתרצה לעשות דין ישראל כמי"ש המהרי"ק.

אלא דעי' **ברשב"א** (ח"א סי' תתקמ) שכתב שאם התובע תבע את הנתבע בערכאות של עכו"ם והוצרך התובע להוציא הוצאות בדיינים וטועניו, איך ישלם, ואדרבה הוא עשה שלא כהוגן ועובר על פניהם (שמות כ"א פ"א ס' א) ולא לפני עכו"ם, ואפי' סירב הנתבע ומתוך סירובו הוצרך להעמיד בערכאות ולהוציא הוצאות גם בזה אינה חייבת דאני לא גרמא בעלמא, ואפי' דומה לדניא דגרמי מעושה משעה בגוף הדבר שהוא מזיקו כשורף שטרותיו של חברו (ב"ק פ"ג ח"ג) והדומין לו, וכן אינו דומה להוצאות דפתיחא, משום דבי"ד מחייבין אותו על סירוב לבא לפניהם ליום שקבעו, ע"כ. והביאו **הב"י** (סי' י"ד ד"ה אע"פ) אלא שכת' **שמהר"ש** (כ"ל ע"ש ס"א) ר"י שאם מתוך סירובו הוצרך להעמידו בערכאות ולהוציא הוצאות חייב לפרוע לו כל ציצאותיו, ע"כ. וכן **הריב"ש** (סי' תעה ד"ה ואשר) כתב לענין נתבע המסרב מלאב לדין ישראל והוצרך לעשות הוצאות כדי לכופו לבא לדין ויצא הנתבע מחייב, לפיכך לפרוע ההוצאות ההם, ע"כ.

השו"ע (ח"מ סי' י"ד ס"ה) כתב שהמתחייב בדין ישראל אינו חייב לשלם לשכנגדו הוצאותיו, אבל אם היה מסרב לבא לבי"ד, והוצרך הנתבע להוציא הוצאות לכופו לירד לדין, חייב לפרוע לו כל הוצאותיו (שהוציא משעה שנעשה סרבן). ויש מי שאומר שאם תבעו בערכאות הוצאות בדיינים וטוענים, אע"פ שמתוך סירובו הוצרך להוליכו בערכאות, אינו חייב לשלם הוצאותיו, ע"כ. ופרשו **הבאר הגולה** (אות ס) ו**הגר"א בביאורו** (אות כט) דפטור לדעה זו כי הוא גרמא.

אלא **שהר"מ** (שם) כתב ע"פ תשובת הרא"ש דיש חולקין על הנ"ל, וס"ל דאם הוצרך להוציא עליו הוצאות לכופו ע"י ערכאות של עכו"ם, חייב לשלם, וכן נ"ל עיקר, ובלבד שעשאו ברשות בי"ד, ע"כ. [מיהו **בשב הבהן** (סי' ב) כת' דליכא ראייה שהרא"ש חולק, דהרשב"א מייירי בנידון הוצאות שהיה במשפט הערכאות, והרא"ש מייירי מהוצאות שהוציא בערכאות שיהיה מוכרח לילך עמו לדין ישראל, ע"כ. והביאו **ההגהות אפר"י ברוך** (שם) אלא שמסתמכת הנ"מ מוכח דס"ל כהבנת הב"י והרמ"א דפליגי לענין הוצאות בערכאות. ובדרך זה כת' **באג"מ** (ח"מ סי' י"ב ס"ה).]

אלא דעי' **ביש"ש** (ב"ק פ"א סי' סד ד"ה והיכא) שהביא דברי הרשב"א וכתב שצדקו דבריו היכא דלא נטל רשות מבי דינא. ואף היכא שבי"ד ליטול רשות מבי דינא כגון שכתב לו בשטר, שיכול לכופו בין בדיני ישראל בין בערכאות של עכו"ם, והוא אלם, מ"מ פטור, מטעם גרמא. אבל היכא דהיה אלם, ונטל רשותא מבי דינא, והרשוהו, וע"פ ב"ד נזקק עמו בעני ערכאות של עכו"ם, פשיטא מחייב לשלם, ודמיא לפתיחא דבי דינא, ע"כ. ועי' **בש"ך** (סי' ק"ט) שכתב על דברי הרמ"א שכן דעת המהרש"ל. מבואר דס"ל שאף לדעת הרמ"א חייב דוקא כשהיה לו היתר מבי"ד. וכי"כ **באג"מ** (ח"מ סי' י"ב ס"ה) אליבא דהש"ך.

ובביאור הגר"א (שם אות כ) מבאר שהרשב"א ס"ל כטעמו של ר"י הובא **בתוס'** (ב"ב כב: ד"ה זאת) דאין זה אלא גרמא ולא גרמי דחייב, דדינא דגרמי חייב כשעושה הוא עצמו היזק לממון חברו, ועוד חילק דדינא דגרמי דחייב היינו משעת מעשה שבא ההיזק, ודעת החולקים ס"ל כרשב"א ו**באג"מ בתוס'** (שם) דחייב דגרמי הוי מטעם קנס ולכן כל היזק המצוי ורגיל לבא קנסו חכמים שלא יהא כל אחד הולך ומזיק לחברו בעין, והי"נ שכיה, ע"כ.

וכתב **האג"מ** (שם) שמהר"א יוצא לדעת החולקים יש לחייבו כשהיה מותר לו לילך לערכאות אף שלא היה זה ע"פ ב"ד, אולם לדינא כיו"ש **שהר"מ** ו**היש"ש** הובא **ברקע"א** (שם) וכן **הש"ך** נקטו שאינו חייב אלא בנטל רשות מבי"ד, והרי הש"ך גופא בשיטתו שפ"ו ס"א ס"ב כהרשב"א, אלמא דאף להרשב"א מחשיב זה גרמא בהלך לערכאות, ואולי מטעם דלא מחשיב זה לשכיה כ"כ, ונמצא שהגר"א הוא דעת יחיד בזה, ועוד דאין לחייב הוציא ממון בפלוגתא דרבוותא, ע"כ.

אולם עי' **בערך יש** (סי' כו ד"ה והנה ביש"ש) שכתב דאפשר שבימינו אף הפוסקים יודו לחייב, כי בזמננו היה רשות לבי"ד לשמת ולא היה שכיה וסירוב ושיוכרח לילך לערכאות כ"כ, היה הדבר בכלל גרמא, מש"א"כ עכשיו דאין רשות לבי"ד לשמת לכך נפרץ במלאו ושכיה טובא י"ל גם גרמא חייב, כמי"ש רמ"א לקמן סימן שפ"ו גרמא חייב בזמן דשכיה ע"י ש"ד בדרמ"מ וי"ד ס"ק כ"ה, ונהי דיכול ליטול רשות מ"מ כשאין ידוע לבי"ד שיוכלו לפסוק דאין יכולין ליתן רשות להוציא הוצאות א"כ עתה י"ל דגם גרמא חייב, ועכ"פ אם כבר לקח לא יחזיר, ע"כ. אולם **מהאג"מ** משמע דס"ל דאף בזמננו חשיב אינו שכיה.

והדברי חיים (ח"מ סי' ס"ו ד"ה ובענין) כת' דאם התרה את בעל דינו שיבוא לבי"ד, ועדים מעידים שהתרה בו ולא רצה, פטור על הוצאות, כי מבואר בסי' שפ"ה (שם) שיש שתי דיעות אם בחיובו להציל שלו אם חייב לשלם, ונהי דפסק הש"ך (סי' כו) דחייב לשלם מ"מ בהתרה בו והשני סירב ככה"ג דעת רב פלוני בסי' כ"ו הובא בב"י (שם א) דרשאי לילך בדיני עכו"ם בלי רשות בי"ד, ונהי דפסקין כרב שרירא גאון דצריך לנטילת רשות, מ"מ היינו לענין אם רשאי לכתחלה לילך בערכאות אחר התראה בלא נטילת רשות מבי"ד, אבל לחייב ממון אחר התראה בפני עדים בודאי פטור מלשלם ההוצאה שגרם לו אפי' בלא רשות בית דין, וכן פסק **בשו"ת נאות דשא** (סי' ב), ע"כ.

ה. תבע ההוצאות בערכאות

ואף לדעת הפוסקים, מ"מ אם צד השני תבע ההוצאות בערכאות אינו חייב להחזיר, כי הטעם שהתובע בערכאות פטור כי הוי גרמא וכרמא בנוקין פטור, אולם הרי חייב בידי שמים. ובאמת כ"כ **בתשובות והנהגות** (ח"ד סי' דש) דאע"פ שכל ממון שאין חיוב בדיני ישראל ולוקח על פי פסק ערכאות הוא זולן, היינו כשאין חיוב כלל, אבל כשגם בדיני ישראל הנתבע חייב לו בדיני שמים כגרמא, ולהבדיל פוסקים ופוסקים דתובע לתפוס, בזה י"ל דאף שקיבל ע"י פסק ערכאות נחשב כמוזיק, ואינו חייב להחזירו, ולא נקרא בזה גזלן דהוי מעכשיו כתופס. והיינו בדיעבד כשכבר פסקו הערכאות כן, אבל לכתחילה לילך לערכאות כדי לתפוס על ידם את זה שמתור לו לתפוס מדין תורה, אסור גם כשהשני מסרב לדון בדיני ישראל, ע"כ.

כ. הנתבע על הוצאת את התובע לילך ללכת לבי"ד

עי' **במנחת פתים** (סי' כו ס"ה א) שכת' בשם **מהר"ל צינץ** (ח"מ סי' ל' אותיות ה - ו) שמי שתבע לחברו בלי רשות בי"ד והנתבע הלך עמו בערכאות בדינא ודיינא ולא הזמין את התובע לדין, והדברים נראין שהנתבע גם הוא נתרצה לדון בערכאות, אף אם יצא הנתבע חייב בדין אין לו לנתבע כח להגיש משפטו לפני דייני ישראל, וגם הוצאות שפסקו להתובע מהערכאות חייב הנתבע לשלם, והא דבסי' י"ד הנ"ל לענין תובע לחברו ברשות בי"ד דפליגי הפוסקים א"י צריך לשלם הוצאות שם מייירי בהוצאות שהוציא בערכאות, ע"כ.

והנה **האמרי בינה** (דיינים רס"ו כו ד"ה והיכא) כת' דאם א' תובע לחברו בערכאות בלי רשות בי"ד לקבל את שלו ויצא השכנגדו חייב לשלם לו כפי תביעתו וההוצאה, יש מרבני קשישאי שבח"ל שפסקו שההוצאות משפט של משפט הראשון אינו חייב לשלם לתובע, אבל ההוצאות שלאחר מכן כיון דלא קרא הנתבע להתובע ללכת עמו לפני דייני ישראל היו גם הוא כהלך שלא ברשות להתדיין בערכאות, ועל כן הפסיד הוצאותיו של אח"כ וגם חייב לשלם כפי משפט ערכאות כל הוצאות. ועיי"ש שדחה דבריהם דלא משמע כן מדברי הפוסקים דלא אמרינן שהנתבע היה לו לצעוק עליו בב"י אחריו שקרא הוצאתו איתו לערכאות ובשביל זה יפסיד וישלם להעושה שלא כדון ובלא רשות בי"ד, וכן משמע **בכנסת יחזקאל** (סי' צז), וכן יש להוכיח **מהרד"ב** (ח"מ סי' קצ"ה), ע"כ. וכן **המהר"ל** (ח"מ סי' קצ"ה) דחה דברי דעתם של רבני קשישאי הנ"ל כי הנתבע לא סירב ללכת לבי"ד וע"כ אינו מוטל עליו ע"פ דין תורה לשלם ההוצאות של המשפט בערכאות, ועי' **במהר"ל דיסקין** (שם אות יז). [ויעי' **במהר"ק** (סי' כו) שאם אמר לו הנתבע הולכיך לערכאות והולכיך תיכף פטור, וראיה מפ' דין האומר קרק כסותי כלאב לא לידו בתורת שמירה דהתם נמי איכא משום בל תשחית ועוד דשוגג הוא ואין בי"ד מנדן השוגגין, ע"כ. ועי' **באמרי בינה** (דיינים רס"ו כו ד"ה עד ראית) שהאריך לבאר כוונתו והראייה. ועי' **בח"י** (סי' קנ"ג) מה שנוגע לראיה זו, והביאו **הפת"ש** (סי' כו ס"ק א).]

מסקנת דיינא

העולה לדינא א' ישראל שיש לו תביעה ממונית על ישראל אחר, עליהם לדון בב"ד ישראל. ואם א' מהצדדים מסרב, צריך השני לתובע לבית הדין, וביה"ד מזמניו, ואם אינו מוכן לבא ותנינו לו היתר ללכת לדון בכל מקום. (ועי' עוד בזה בגליון שלי"א.) ב' אם עבר התובע והלך ללא היתר להדיין בערכאות ולאחר שפסקו דין רוצה לחזור להדיין בב"ד, לא דינינן ליה, אבל אם חזר בו לפני פסק דין דנים אותו (אלא אם כן מוכח שחזר מחמת שבעל דינו הולך לכותב במשפט). ג' אם הנתבע הלך מחמת התובע לערכאות ולא הזהירו שעליו לתובעו בב"ד, ורוצה לחזור להדיין בב"ד, לדעת הרבה פוסקים חוזרים לדון אותו. ד' אם בעל דינו סרב לבא לבי"ד, ומחמת זה היה מוכרח לתובעו בערכאות ולהוציא הוצאות נוספות בעורכי דינים וכדו', חייב הסרבן לשלם ההוצאות. ויש פוסקים. והעיקר שחייב לשלם לו אם התובע הלך לערכאות ברשות בי"ד. ועכ"פ אם הנתבע טוען קים לי כדעה הפוסרת נראה שיש מקום לפטרו. ה' יש אומרים שאם התובע תבעו בערכאות שלא כדון, אם הנתבע לא הזהירו שעליו לתובעו בב"ד, שוב פטור התובע לשלם ההוצאות. ויש חולקים. ויש משעת מעשה יש לשאול שאלת חכם.

[כתב שם **הבה"ל** - ומי"ש לעיל סי' ב' דאפי' בלי אזכרה ושלא בבה"כ"י אסור לילך, עי' באר היטב (סי' ק).] והפמ"ג (ח"א אות ג) ת"י דלעיל דוקא ד"א וכאן אסור אפי' פחות מדי"א. ועי' לעיל שכתבנו שם בשם הט"ז דבזמנינו אסור מדינא אפי' פחות מדי"א.

ג - אולם **בתרומת הדשן** (פסקים וכתבים סי' ר"ה) כתב דאינו יודע כי"כ אסור מפורש שלא להזכיר השם להדיא ובגילוי ראש לצורך שבועות שמחוייב בה, דהא לא אזכרה לבטלה הוא, שצורך הוא להעמיד החוק שלא להאמין על שבועתם, ובגילוי ראש לא אשכחן קפידיא להדיא לאיסור. והביאו **הגרעק"א** בהגהותיו לשו"ע (סי' צ"א ס"ה).

ובשו"ת **מהרש"ל** (סי' ע"ה) נשאל למי שראשו כבד אם מותר לישב ולאכול בגילוי ראש. והשיב דאינו יודע אסור לברך בלא כיסוי ראש, ו**מהר"א** פשוט לו שאסור בהזכרת השם בלא גילוי ראש ולא ידענא ממאן, והנה מצאתי שכתב במסכת סופרים יש בו מחלוקת וכו', ור"י ירוחם כתב שאסור לברך בגילוי הראש, ולולי שאיננו רגיל לחלוק על הקדמונים א"ל שיש גדול ששייעני היתר נוטה להקל ולברך בגילוי הראש ואפי' לקרוא קטן שרי וכו'. ומה אעשה שכבר הורו לאיסור. ומי"מ נראה דאפי' מי שירצה לברך ברכת הנהנין והא בלילה שאין לו כובע עליו או כשרוחץ באמבטיה די לו במה שמכסה ראשו בידיו וכו', ופרט לפי מה שהתדיין שאין בו איסור כ"א חסידות מספיק לו כסוי הדין בפרט באקראי בעלמא. ומי"ש משמיה דמהר"א דפשוט לו לאיסור, צ"ע מדבריו הנזכרים בפסקים. אולם יעויין בדברי תרומת הדשן בשו"ת סי' י' דין בכובע הקלוע מקש אי שרי להתפלל בו או להזכיר הברכה בשם שם ראשו מכוסה אלא באותו הכובע, ובתשובתו שם, דנראה דפשיטא ליה דחייב לכסות ראשו בשעת ברכה. וצ"ע. [נש"ר דכבר עמד בזה הברכ"י (סי' ב' ס"ה) וכתב דמי"ש בפסקים דלא אשכחן קפידיא להדיא דאסור, כוונתו דלא אשכחן איסור בתלמוד ומשויה משמע דשרי להזכיר ה' בשבועה בגילוי הראש].

ויעויין עוד **בפר"ח** (סי' צ"א ס"ה) דכתב דמסתברא כמאן דמתייר להוציא אזכרה בראש מגולה, וכן משמע קצת דמה דאמרינן בברכות (כ"ד) היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא ראשו מפני צניעה חוצץ בטליתו על צוארו, ואלו יכסה ראשו לא קתני. וכן תנן יתכסה במים ויקרא, ותו גרסינן בברייתא (שם כ"ה) מים צלולין ישק בהם עד צוארו ויקרא, ולא קאמר שיכסה ראשו וכו'. ושוב מצאתי שכן כתב מהרש"ל סי' ע"ב, ומיהו יש להחמיר כדברי האוסר.

וגדולה מזאת מצינו **בגרי"א** (שו"ע סי' ח' ס"ק ו) דכתב דמי"ש במסכת סופרים ד"א דהוא להוציא אזכרה בראש מגולה ג"כ מידת חסידות הוא. וסיים דבריו שם כללא דמילתא אין איסור בראש מגולה כלל רק לפני גדולים וכן בעת התפילה אז נכון הדבר מצד המוסר.

העולה לדינא - מאחר דאיסור אכילה בלא ברכה הוא איסור ברור, ומאיידך איסור ברכה בגילוי ראש לאו מילתא פסיקתא היא. א"כ עדין טפי שיברך בגילוי ראש מאשר שלא יברך כלל.

פניני מופר

עניני שבת קדש מעורת מלוח מלכה (ד)

מעלת אכילת סעודה רביעית - "סעודה רביעית אחר הבדלה פליאה נשגבה ומצלת מחיבוט הקבר ומי שלא יוכל לעשותה בפת יעשה במוזנות. ויכוין להשאיר ברכה בסעודות החולל קדש ודושת שבת". (החיד"א, מורה באצבע סי' ה' אות קסד)

- "ומסדרין שלחנם לאכול במוצאי שבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית, כדי ללוות המלכה. אורח חיים סימן ש' י' איבר יש באדם ונסכו שמו, ואין נהנית באכילה אלא במוצאי שבת (שבלי לק"ט). ובעל צדה לדרך, כתב במאמר ד' כלל א' פ"ז, עוד טעם אחר, והוא, כמו שמברכין על הבשמים שהן להשיב הנפש, כן סודר השלחן, שהרי לצאת מדבר להפוכו הוא זר, ובמוצאי שבת יוצאין מן המנוחה אל המלאכה". (שלי"ה מסכת שבת, נר מצוה אות נח)

נערך ע"י מהבר סדרת "עבודת המועדים"

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבמעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל. * 6761 * יש לחקש 3-3-1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלום" - יש לחקש: 1. קופות נוספות 2. חניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

העלון נתרם בעילום שם להצלת התורה ומשפחתו - לשאלות והערות בעניני הגליון ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

© שמעתא עמיקתא - להפצת הגליון במקום מגוריהם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: AMIKTA571@GMAIL.COM

